

Лекція №3.

Системний підхід до вивчення політики.

Засновником використання системного підходу в політології вважають американського дослідника Д.Істона, який у працях "Політична система" /1953/, "Системний аналіз політичного життя"/1965/ та ін. запропонував метод вивчення політичної системи будь-якої країни, а також елементів /підсистем/ всієї політичної організації: парламенту, уряду, місцевого самоурядування, політичної партії, громадської асоціації. Д.Істон вбачав сенс політичної системи у врахуванні взаємодії з середовищем; зміст системного аналізу політичного життя – у виявленні засобів підтримки рівноваги з середовищем, а призначення політичної системи – у зменшенні соціальних відмінностей, подоланні протиріч і політичних конфліктів.

Згідно Д.Істону, політична система – це організм, що саморегулюється і розвивається, та реагує на імпульси, які надходять зовні.

Г.Алмонд розглядає політичну систему як множину взаємодій, поведінок, як державних, так і недержавних, які слід досліджувати. Він відзначає, що будь-яка політична система є багатофункціональною та має свою власну структуру; крім того, всі політичні системи є змішаними у культурному відношенні та, незалежно від принципу поділу влад, деякі функції політичних систем лишаються неподільними. Так, досить часто ми зіткаємось із законотворчою діяльністю президентів та урядів, чи з втручанням парламенту в поточну політику. Змішаність політичних систем у культурному сенсі значить, наприклад, що лише в ідеалі може відтвориться "чисте" президентське або "чисте" парламентське правління, ті чи інші "чисті" різновиди політичної культури, свідомості тощо.

Отже, модель політичної системи Г.Алмонда долає певні вади моделі Д.Істона, тому що вона враховує психологічні, особистісні аспекти політичної взаємодії, імпульси, що надходять не тільки зовні, від народу, громадянського суспільства/, але й імпульси, що надходять від правлячої еліти. В даній моделі головна увага приділяється множині та різноманіттю

інтересів всередині системі, їх зіткненню та поєднанню, врахуванню цих інтересів самою системою.

В загальнонауковому плані система — це достатня кількість взаємопов'язаних елементів, що утворюють стійку цілісність, які мають певні інтегративні якості, притаманні саме цій спільності елементів. У навколишньому світі існують різноманітні системи, не обов'язково всі вони соціальні, зокрема, є системи "людина — машина", "людина — природа" тощо, а однією з найважливіших серед соціальних систем є політична система.

Філософія науки визначає систему (грец. — цілісність, яка утворена з частин) як органічну єдність сукупності елементів (структура) та зв'язків між ними.

Із загально філософських уявлень та положень сучасного наукового знання щодо системи ми обрали такі, прикладні, необхідні для політологічної роботи положення:

- * Ціле в системі головує над її частинами і не зводиться до суми всіх частин (І.Кант);

- * Принципова незводимість якості системи до якостей складових її частин, саме тому окремі елементи набувають особливої, так званої системної якості;

- * Взаємозалежності системи і оточуючого середовища та їх взаємодія;

- * Поділ систем нашого світу на матеріальні, ідеальні (духовні), абстрактні, системи символічні тощо;

- * Єдність аспектів динамічності та статичності системи, яка може і видозмінюватись, і водночас залишатись сама собою, тобто виступати системою відносин.

У правовій сфері, тісно пов'язаній з політичною, система є „структурно-інтегрований засіб цілісного впливу на суспільні відносини" (Тихомиров), включаючи межі і принципи правового регулювання. Вказано, що це

об'єктивне, історичне явище, коли регулятивні елементи суспільства тяжіють до об'єднання і врешті решт утворюють політично-правову систему.

Політична система являється однією з центральних категорій політології. Вона дає загальне цілісне уявлення про організацію та функціонування політичного життя суспільства, його структуру, функції тощо.

Основними ознаками політичної системи є:

1. Органічний взаємозв'язок всередині групи елементів;
2. Утворення цими елементами певної цілісності;
3. Внутрішня взаємодія всіх елементів;
4. Прагнення до самозбереження, стабільності та водночас динамізму;
5. Здатність вступати у взаємовідносини з іншими системами і утворювати мета-систему.

6. Ієрархічність (субординація) елементів політичної системи означає, що певні підсистеми, окрім держави, можуть набувати особливого значення, наприклад політичний рух „Солідарність" у Польщі 80-х років ХХ століття;

7. Закритість чи відкритість до інкорпорації нових елементів: так політична система Кампучії часів правління Пол Пота та Ієнг Сарі була повністю закрита не тільки, для зовнішнього впливу, але і аналізу, до сих пір невідома кількість жертв політичних репресій та наслідки її функціонування для сучасних суспільних відносин держави.

У сучасній політичній науці існує декілька теорій політичних систем. Вагомий внесок у розробку цієї категорії зробили Д. Істон, Г. Алмонд (системний аналіз), К. Дойч (кібернетичний підхід), Т. Парсонс (політична система як елемент соціальної системи), Г. Пауелл, М. Каплан (зовнішньополітичний аспект функціонування політичної системи) та інші політичні мислителі.

Система як поняття політології дає змогу скласти уявлення про політичну сферу суспільства у вигляді абстрактної спрощеної моделі — як

сукупності взаємопов'язаних елементів, дотичних до розробки і прийняття та виконання політичних рішень.

Сучасна політологія розглядає політичну систему у єдності протилежних сторін — політичної структури та інститутів, а також політичних процесів і поведінки.

Енциклопедичні видання визначають політичну систему суспільства як інтегровану сукупність політичної влади, суб'єктів, відносин, політичних інститутів, політичної діяльності і свідомості, політичних партій, політичної культури, яка забезпечує соціальну стабільність, соціальний порядок і має певну соціально-політичну орієнтацію.

Погоджуючись з цим визначенням, вкажемо на деякі уточнення та нові аспекти політичної системи.

По-перше, слід вказати на важливість зв'язків між цими елементами політичної системи, які забезпечують їх взаємодію та функціонування. Так, політичні партії пов'язані з політичними процесами і боротьбою за владу, а державна влада нерозривна від політичного режиму, форм і способів здійснення влади, а також засобів забезпечення її дієвості.

По-друге, у політичній системі кожен з елементів, будь то партія чи інша організація здобувають так звану системну якість. В політичній системі вони (наприклад, партії) набувають ознак "політичності", слугують для завоювання або утримання влади. Вони можуть бути "одержавленими" у тоталітарній політичній системі чи вільними асоціаціями у громадянському суспільстві.

По-третє, політична система інтегрує у собі всі прояви політичного. Це "політика у розгорнутому вигляді", де існують усі моменти політичного — суб'єкти, об'єкти, свідомість, поведінка, процедури, культура тощо. Інакше кажучи, у політичній системі суспільства в наявності є все, що стосується функціонування політики та здійснення політичної влади.

Таким чином, системний підхід розкриває сутність політики як цілісності; надає засоби аналізу форм її взаємодії з природою, економікою,

культурою, соціальною структурою; висвітлює канали впливу політичної поведінки на характер політичних інститутів і структур; врешті, доводить найзначніше призначення політики щодо забезпечення єдності, соціальної інтеграції, мобілізації ресурсів суспільства та стабільності.